

Fâ'ik, III, 48-54; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), IX, 164; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *İrşâdü's-sârî*, Bulak 1307, VIII, 87; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1718; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 237; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), III, 162; M. Yaşar Kandemir, *al-Kâdi 'Iyâd ve Bugyat ar-râ'id fîmâ fi hadis Umm Zar' min al-favâ'id* (doktora tezi, 1977). İÜ Ed. Fak. Arap-Fars Filolojisi bl.; a.m.f., "İbn Nâsirüddin", *DİA*, XX, 226; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Hadis* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, II, 870; Cemil Akpınar, "Hanîf İbrâhîm Efendi", *DİA*, XVI, 41.

M. YAŞAR KANDEMİR

Ümmülkayveyn'den bir görünüş ve halen müze olarak kullanılan Ümmülkayveyn Kalesi

ÜMMÜLKAYVEYN

(أم القيوين)

Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan yedi emirlikten biri.

Arabistan yarımadasının Ebûzabî Emirliği ile başlayan güneydoğu köşesindeki kıyı şeridinde Acmân ile Re'sülhayme emirlikleri arasında Hürmüz Boğazı'na yakın stratejik bir konumda yer almaktadır. Yüzölçümü 770 km², nüfusu 70.000 civarındadır (2009 tah.), emirliğin merkezi de aynı adı taşıyan şehirdir. Ümmülkayveyn ismi eski mahallî dilde Ümmülkuveyn / Ümmülkayveyn (iki gücün anası) şeklinde de söylenir. Son dönemde Dür bölgesinde yapılan arkeolojik kazılar Ümmülkayveyn'deki yerleşimin 2000 yıl önce başlamış olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bölgede milâttan önce 260 yılları ile milâttan sonra 200 yılları arasında büyük bir şehrin bulunduğu gösteren kalıntılar ortaya çıkmıştır.

Ümmülkayveyn 1189'da (1775) Şeyh Mâcid el-Muallâ başkanlığında bir kabile olarak tanınmaktaydı ve Kavâsim Emirliği'ne bağlıydı. İngilizler'in 1819 yılındaki müdahalesinin ardından Kavâsim Şeyhliği'nden ayrılarak bağımsız hale geldi. Bu yıl

larda başlayan İngiliz nüfuzu yaklaşık 150 yıl süreyle bölgenin siyasî şekillenmesinde önemli rol oynadı. İngilizler emirlerle çeşitli antlaşmalar yaptı (1879, 1892) ve bölgedeki emirlikleri İngiliz nüfuzu altında özerk biçimde bir araya getirdi. Ümmülkayveyn, Birleşik Arap Emirlikleri'ni teşkil eden diğer emirlikler gibi önceleri Hindistan ile Basra körfezi arasındaki transit ticaretten yararlanıyordu. Bunun yanında bir miktar inci ticaretiyle esir ticareti de gelir kaynakları arasındaydı. Süveyş Kanalı'nın açılması ve Hint-Avrupa ticaret yolunun yön değiştirmesiyle bir süre gerileyen ekonomi, XX. yüzyılın başlarında bölgede petrolün varlığının anlaşılması ve bu kaynakların değerlendirilmesi sayesinde hızla ilerledi. Ümmülkayveyn'in nüfusu XX. yüzyıl başlarında 5000 kadardı. Bölge, petrol bulununcaya kadar sınırları belli olmayan ve birbirleriyle mücadele eden kabilelerin hâkimiyeti altındaydı. İngilizler'in basmasıyla Kasım 1935 tarihinde Ebûzabî, Şârika, Re'sülhayme gibi emirliklerde iki yıl

süreyle imtiyazlar elde eden "Petroleum Concessions Ltd." daha sonra Acmân, Dübey (1936) ve Ümmülkayveyn bölgelerinde anlaşma kapsamına aldı (Ekim 1938). Petrolün bulunmasının ardından bölgeye iyice yerleşen İngiltere, 1952'de kendisine bağlı yedi emirlikten oluşan Antlaşmalı Emirlikler Konseyi'ni (Meclisü'l-imârâti'l-mütesâliha / Trucial States Council) kurdu. Ancak 1968'de siyasî problemler yüzünden üç yıl içerisinde bölgeden çıkmaya karar verdi. Bunun üzerine Ümmülkayveyn ve bölgedeki diğer beş emirlik 18 Temmuz 1971'de Birleşik Arap Emirlikleri'ni kurduğunu ilân etti; 2 Aralık 1971'de İngilizler'in bölgeden çekilmesiyle emirlikler fiilen kurulmuş oldu. Ertesi yıl Re'sülhayme de bu federasyona girdi. Federasyonu meydana getiren diğer komşu emirlerle birlikte yüksek konsey üyesi olan Ahmed b. Râşid el-Muallâ (ö. 1981) on yıl kadar bu görevde bulundu. Onun vefatı üzerine oğlu Râşid b. Ahmed 1981-2009 yılları arasında aynı vazifeyi yürüttü. Günümüzde Birleşik Arap Emirlikleri Federasyonu'nun en üst düzeydeki bu meclisinde Suûd b. Râşid tarafından temsil edilen Ümmülkayveyn, Birleşik Arap Emirliği anayasasına göre federasyonun parlamentosunda dört sandalyeye sahiptir. Emirliği teşkil eden İbn Muallâ (Âl-i Muallâ) köken bakımından Âl-i Alî kabilesinin bir koludur. Hanbelî olan Âl-i Alî kabilesinin bir kısmı (1000 aile kadar) Ümmülkayveyn'de, bir kısmı (200 aile kadar) Şârika'da, diğer kısmı da (150 aile kadar) Re'sülhayme'de yaşamaktadır.

Basra körfezine cephesi bulunan, modern binalarla donanmış emirliğin merkezi Ümmülkayveyn şehrinde genelde resmî binalar, şirket merkezleri, bankalar, alışveriş merkezleri ve bir marina yer alır. Şeh-

Ümmülkayveyn

Şeyh Zâyid Mescidi / Ümmülkayveyn

ÜMMÜLKAYVEYN

rin 50 km. kadar güneydoğusunda emirliğin en önemli ziraat alanı olan Felecülmuaillâ vahası bulunur. Hurma ziraatı ve balıkçılık modern teknolojile sürdürülen ticaret kollarıdır. Bölgedeki inci avcılığı yerini inci ticaretine bırakmıştır. Petrolün sağladığı geniş imkânlar hem geleneksel meslek kollarının hem de hayat tarzının değişmesine yol açmıştır. Emirlikte doğal gaz yatakları da bulunmaktadır. Federasyonun tamamında olduğu gibi bu emirlikte de resmî dil Arapça olup yönetim İslâm hukuku esaslarına göre düzenlenmiştir.

Ümmülkayveyn şehrine 1 km. mesafedeki Siniya adası 90 km² alana yayılmış geniş bir dinlenme merkezi olarak diğer emirliklerden ziyaretçi çeker. Emirliğin ekonomik gelişmesine katkıda bulunan diğer ticaret kolları arasında finans, sigortacılık, bankacılıkla çimento, süt ürünleri endüstrileri gelir. Son yıllarda gelişen turizm yatırımları ülke tanıtımında önemli rol oynamaktadır. Ziraî faaliyetler yanında kümes hayvanları yetiştiriciliği önemlidir. Ümmülkayveyn'de gelişen bir dal da liman yatırımları ve ona bağlı olarak gelişen serbest ticaret faaliyetleridir. Ahmed b. Râşid'in girişimleri ile kurulan bölge Şeyh Râşid Limanı ve serbest bölge tesisleri adıyla anılır. Serbest bölge dört limanı ile 400.000 m²lik bir alanı kaplamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Delilü'l-Halîc (Coğrafya), I, 82-83; K. G. Fene-
lon, *The United Arab Emirates: An Economic
and Social Survey*, London 1976, bk. İndeks; R.
Said Zahlan, *The Origins of the United Arab Emi-
rates*, London 1978, s. 15-16, 57-58, 148, 181;
M. Morsy Abdullah, *The United Arab Emirates:
A Modern History*, London 1978, s. 90-96, 110,
292, 305, ayrıca bk. İndeks; a.mlf., *Devletü'l-İmâ-
râti'l-'Arabiyyeti'l-müttehide ve cîrânühâ*, Kü-
veyt 1981, s. 445-446, 459; M. C. Peck, *The Uni-
ted Arab Emirates: A Venture in Unity*, Boulder
1986, s. 21-55, 95, 97, 103, 105, 123, 126, 129,
132; Hâlid b. Muhammed el-Kâsimî, *et-Târîhu'l-
hadîş ve'l-mu'âşır li-devleti'l-İmâ-râti'l-'Arabi-
yyeti'l-müttehide*, Şarika 1419/1998, I, 11-80, 132-
135, 254-256; J. B. Kelly, "al-İmâ-rât al-'Arabi-
ya al-Muttahida", *EP² Suppl.* (İng.), s. 416-419.

MUSTAFA L. BİLGE

ÜMMÜLKURÂ

(أُمّ القري)

Mekke'nin Kur'an'da zikredilen
isimlerinden biri

(bk. MEKKE).

ÜMMÜVELED

(bk. İSTİLÂD).

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref

(1892-1959)

Eğitimci, yazar.

İstanbul'da doğdu. Babası, aslen Sivasi olup XVII. yüzyılda Selânik'in Köprülü kazasına yerleşen Vâizzâdeler ailesinden askerî doktor Eşref Ruşen Bey, annesi Yaver Mehmed Paşa'nın torunlarından Nimet Fînat Hanım'dır. Henüz dört beş yaşlarında iken annesi veremden öldü. Babası da ihtisas için Berlin'e gidince Ruşen Eşref amcası Tefvîk Paşa'nın yanında kaldı. İlk ve orta öğrenimini Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde tamamladı (1911). Aynı yıl hem Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'ne girdi hem de Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nin birinci sınıfında Türkçe öğretmeni oldu. Bu görevi yanında Askerî Baytar Mektebi Fransızca öğretmeniyle (Mart 1912) Dârülmuaillimîn-i Âliye Fransızca ve Türkçe öğretmenliğini de üstlendi (Aralık 1913). Fransızca'dan yaptığı tercümelemlerle matbuat hayatına girdi (1914). Dönemin ünlü yazar ve fikir adamlarıyla olan röportajları Türk edebiyatında yeni bir çığır açtı. I. Dünya Savaşı'nın sonunda Güney Kafkasya heyetiyle yapılacak barış görüşmeleri için *Vakit* gazetesinin muhabiri sıfatıyla Batum'a gitti; *Yeniğün* gazetesinin muhabiri olarak üç ay sürecek Kafkasya seyahatine çıktı (1918). Bu arada kısa aralıklarla İstanbul Rus Ticaret Mektebi, İngiliz High School, Alman Ticaret Mektebi (1917-1918), Robert College (1918-1919) gibi okullarda öğretmenlik yaptı. Derslerinin yoğunluğu sebebiyle 1915'te istifa ettiği Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi edebiyat öğretmenliğine yeniden tayin edildi (1919). Millî Mücadele'nin başlangıcında *Tasvîr-i Efkâr* gazetesinin muhabiri olarak Anadolu'da çeşitli vilâyetlerde bulundu (10 Ekim – 21 Kasım 1919). Daha sonra Millî Mücadele'ye fiilen katılmak üzere Ankara'ya gitti (21 Ocak 1921). Anadolu Ajansı'nın idare heyeti üyeliğine getirildi ve *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin yazar kadrosuna girdi. Londra Konferansı'na gönderilen heyette matbuat müşaviri sıfatıyla görevlendirildi. Ardından *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin muhabiri olarak Batı Cephesi'ne yollandı (13 Temmuz 1921). Aynı yıl Ankara Erkek Lisesi edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. Bu yılın sonlarında Buhara elçiliği başkâtipliğine gönderildiyse de yol şartları yüzünden görev yerine ulaşamadı. 1923'te Afyonkarahisar mebusu olarak

Meclis'e girdi ve 1933 yılına kadar üç dönem mebusluk yaptı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Riyâset Divanı kâtipliği, Maarif Encümeni mazbata muharrirliği ve Hariciye encümenliği görevlerinde bulundu. Dil Encümeni'ne üye seçildi. Türk Dili Tedkik Cemiyeti umumi kâtipliği yaptı ve ardından Cumhurbaşkanlığı umumi kâtipliğine tayin edildi (1933). Daha sonra Tiran (1934), Atina (1934-1939), Budapeşte (1939-1943), Roma (1943-1944), Londra (1944-1945) ve Atina (1945-1952) büyükelçiliklerinde bulundu; 9 Eylül 1952'de emekliye sevk edildi. Emeklilik yıllarını yazı yazmakla geçiren Ruşen Eşref 21 Eylül 1959'da öldü ve Aşiyân Mezarlığı'na defnedildi.

İlk yazıları Tefvîk Fikret'in teşvikiyle *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan Ruşen Eşref tarihî konulardan günün sosyal meselelerine, hikâyeden mensur şiire, denemeden tiyatroya kadar çeşitli edebî türlerde eser vermekle birlikte daha çok röportajlarıyla ün kazanmıştır. Bunların başında önce "Edebî Ziyaretler ve Mülâkatlar" başlığıyla yayımlanıp daha sonra *Diyorlar ki* adını verdiği ünlü eseri gelir. Ruşen Eşref, *Yeni Mecmau'nun* "Çanakkale Nüsha-i Fevkalâde"sinde yayımladığı "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat" adlı röportajıyla Mustafa Kemal'i ilk defa Türk okuyucusuna tanıtmıştır. I. Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet devri hatipleri arasında sayılan, büyük bir gözlemci ve tasvir ustası olan Ruşen Eşref gezip dolaştığı yerlerin sadece dış görünüşlerini anlatmakla kalmaz, onları aynı zamanda tarihî ve estetik hüviyetleri içinde de canlandırma çalışır. Onun Millî Mücadele yıllarında kaleme aldığı yazıları ise millî duygularını tarihî atmosfer içinde ve büyük bir heyecanla işleyen Türk edebiyatının en dikkate değer örneklerini meydana getirir.

Eserleri. 1. Diyorlar ki (İstanbul 1918; sadeleştirilmiş yayımı, Şemsettin Kutlu, Ankara 1985; haz. Necat Birinci – Nuri Sağlam, Ankara 2002). Dönemin ünlü şair, yazar ve fikir adamlarıyla Eski Türk edebiyatı, Tanzimat edebiyatı, Servet-i Fünûn edebiyatı, Fecr-i Âtî edebiyatı, Millî Edebiyat, genç edebî nesil ve Türk edebiyatının geleceği üzerine yaptığı, *Türk Yurdu* dergisiyle *Vakit* gazetesinde yayımlanmış röportajlardan oluşmaktadır. 1916-1918 yıllarında sırayla Abdülhak Hâmid, Nigâr Hanım, Sâmipaşazâde Sezâi, Halit Ziya, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Cahit, Süleyman Nazif, Rıza Tefvîk, Mehmed Emin, Halide Edip, Hamdullah Suphi, Ziya Gökalp, Köprülüzâde Fuad, Ömer Seyfeddin,